

KLÂSİK TÜRK EDEBİYATI TARİHİNDE ADI BİLİNMEYEN BİR ŞAİR: ÖMER

An Unknown Poet In The History Of Classical Turkish Literature: Omer

Doç. Dr. Erdem SARIKAYA

Yozgat Bozok Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yozgat/ Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-8402-5085

ÖZET

Bu çalışmanın konusu olan Ömer, edebiyat tarihimizin temel eserleri olan şair tezkirelerinde ve biyografik bilgi içeren diğer klâsik kaynaklarda hakkında bilgi bulunmayan şairlerdendir. Şairin bugün için bilinen tek eseri, Bahtiyâr-nâme adını taşıyan mesnevisidir. Eserin tek yazma nüshası İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi 1022 numarada kayıtlıdır. Eser, aynı zamanda müellifi Ömer'in tarihî ve edebî kişiliğini aydınlatan bilgiler içermesi bakımından da değer taşır. Ömer, eserinin sebep-i telif bölümünde kendisini ve ailesini tanıtır. Mesnevinin diğer bölümlerinde de şairin tarihî kişiliği başlığı altında değerlendirilebilecek bilgiler bulunur. Ancak bu bilgiler, şairin tarihî kişiliğini tam anlamıyla aydınlatılabilecek kadar ayrıntılı değildir. Bu çalışmada, biyografi ile ilgili temel bilgilerin ardından şair tezkireleri ve biyografik bilgi içeren diğer klâsik kaynaklarda Ömer adıyla kayıtlı şairler hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra Ömer'in tarihî kişiliği hakkında eserinden ulaşılan malumat örnek beyitlerle değerlendirilmiştir. Çalışmada, şairin sanat anlayışıyla ilgili değerlendirmelere de müstakil bir başlık altında yer verilmiştir. Ömer'in tarihî ve edebî kişiliğiyle ilgili bu çalışmayla onu edebiyat tarihimize tanıtmak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klâsik Türk Edebiyatı, Ömer, Bahtiyâr-nâme

ABSTRACT

Ömer, the subject of this study, is one of the poets whose information is not found in poet biographies, which are the main works of our literary history, and in other classical sources containing biographical information. The only known work of the poet today is his masnavi named Bahtiyar-nâme. The only manuscript copy of the work is registered at 1022 in the Library of the Istanbul Archeology Museum. The work is also valuable in that it contains information that illuminates the historical and literary personality of its author, Ömer. Ömer introduces himself and his family in the reason for copyright section of his work. In other parts of the masnavi, there is information that can be evaluated under the title of the poet's historical personality. However, this information is not detailed enough to fully illuminate the historical personality of the poet. In this study, after the basic information about biography, information about poets registered with the name Ömer in poet biographies and other classical sources containing biographical information is given. Then, the information about Ömer's historical personality, which was obtained from his work, was evaluated with sample couplets. In the study, the evaluations about the poet's understanding of art are also included under a separate title. With this study on Ömer's history and literary personality, it is aimed to introduce him to our literary history.

Key words: Classical Turkish Literature, Ömer, Bahtiyâr-nâme

1. GİRİŞ

Dilimize Fransızcadan geçen biyografi, Yunanca *bio* (hayat) ön ekiyle *graphie* (yazı, çizgi) kelimesinin birleşmesinden oluşur. Kelime anlamı itibarıyla *hayat yazısı* anlamını taşıyan biyografi, edebî bir terim olarak edebiyat, sanat, askerlik, siyaset, ilim ve spor gibi alanlarda tanınmış kişilerin hayatlarına dair bilgiler veren, onların hayatlarını bütün yönleriyle tanıtan, düz yazı şeklinde yazılmış bir anlatım türüdür. Kültürümüzde terceme-i hâl ya da terâcim-i ahvâl olarak da bilinen günümüzde ise özgeçmiş ya da yaşamöyküsü kelimeleriyle karşılanan biyografi, insanı insana tanıtmakla beraber, kişiyi kendisini çevreleyen maddi-manevi öğelerle değerlendirip sebep-sonuç ilişkisi içerisinde açıklar. Bu nedenle biyografi, edebiyat tarihinin önemli kaynaklarından (Ertem-Kocakaplan, 2012: 365).

Ayrıntılı bir araştırmanın mahsulü olarak biyografide; kişinin nerede ve ne zaman doğduğu, çocukluğunu nasıl bir ortamda geçirdiği, nasıl bir öğrenim gördüğü, yaşamını etkileyen başlıca etkenlerin ne olduğu, mesleği ve meslek yaşamında hangi aşamalardan geçtiği, huy ve davranış özellikleri, ilgileri, yaptıkları ve gerçekleştirdikleriyle toplum yaşamındaki yeri gibi konulara yer verilir (Özdemir, 2012: 295). Söz konusu konular, tarafsız bir gözle ele alınır. Araştırmalar sırasında ulaşılan bilgiler, gerçeğe uygun bir şekilde işlenir. Olayların ve olguların anlatılmasında kronoloji esastır. Eğitici ve öğretici yönüyle biyografi, sade bir dil ve anlaşılır bir üslupla kaleme alınır. Biyografi yazarı, aynı zamanda bir sanatçı gibi davranmalı ve eserini sanatsal kaygılarla kaleme almalıdır (Ertem-Kocakaplan, 2012: 366). Toplumda çeşitli nedenlerle tanınmış, sevilmiş

ve bıraktıklarıyla ün kazanmış kişilerin hayatları hakkında yazılan bu eserler, aynı zamanda yardımcı ve yol göstericidir (Karaalioglu, Trhsz: 295).

Başlangıçta, tarih içerisinde yer alan biyografi, daha sonra gelişerek bağımsız bir tür hâline gelir. Olayları meydana getiren insan faktörünün önemini idrak eden pek çok tarihinin biyografiye önem vermesi dikkat çeker (Adıvar, 1952: 2).

Biyografi türünün ilk örneği, Batı’da ve MS I. asırda görülür. İslami toplumlarda tarihçilik, biyografi ile başlar. Hz. Muhammed’in hayatı ve faaliyetlerinin incelenmesinin yanı sıra hadis toplama geleneği, İslam tarihçiliğini büyük ölçüde şekillendirir. Araplardaki soyla övünme geleneği, Hz. Muhammed ile İslam tarihinde yetişmiş önemli kişilerin topluma örnek gösterilmesi de biyografiye verilen önemi destekler. Siyasi tarih alanında, bilgin ve muhaddislerle resmi görevlilerin yer değiştirmesi sonucunda biyografi alanı serbest tarihçilere bırakılır. Bununla beraber bilgin ve muhaddisler, ulemanın hayatını anlatmayı gerçek tarihçilik olarak kabul etmeye devam ederler. Bir grubun mensuplarını bir araya getiren eserler kaleme alınır. Bu eserler, daha sonraki yıllarda şairler başta olmak üzere diğer meslek gruplarını da kapsayarak devam eder. Şairler hakkındaki bu türden eserlerin ilk örneği, Muhammed b. Sallam el-Cumâhî’ye aittir. XII. asırdan itibaren yıl usulünü esas alan tarihçilik de gelişir. Arapça olarak devam eden bu gelenek, XII. asrın sonlarından itibaren Farsça örneklere yerini bırakır. Özellikle Molla Câmî’nin Baharistan adlı eserinin yedinci bölümüyle Devletşah Tezkiresi, kendilerinden sonra yazılmış şair biyografileri içeren kitaplara örnek olmaları bakımından önemlidir. Herat Ekolü olarak da bilinen bu biyografi geleneğinde, biyografisi yazılan kişinin genellikle doğum tarihi belirtilmez. Ölüm tarihlerinin ise kaydedildiği görülür. Biyografisi yazılan kişinin hayatındaki önemli olaylar kısaca anlatılır. Şairlerin şiirlerinden örneklere yer verilir. Osmanlı biyografi geleneği, İslam kültüründe gelişen kadim biyografi geleneğinin bir uzantısıdır. Umumi tarihlerde yer alan biyografiler, Şakâik-i Numaniye ile bu eserin tercüme ve zeyillerinde yer alan biyografilerle şair tezkirelerinde yer alan biyografiler, bu geleneğin başlıca üç uygulama alanı olarak karşımıza çıkar (İsen, 1997-a: 2-8).

Tezkire, en geniş anlamıyla Osmanlı toplumunun kültür yapısını oluşturan her meslek grubunu esas alan bir türdür. Bir edebî terim olarak ise tezkire, şairlerin hayatlarından ve şiirlerinden söz eden kitaplardır (İsen, 1997-b: 29). Şair tezkireleri, klâsik Türk edebiyatı araştırmalarında tarihî kaynaklar içerisinde değerlendirilir (İpekten, 1988: 11). Osmanlı edebî geleneğinin devam etmesi amacıyla teşvik ettiği bu türden eserlerde, şairlerin mahlaslarına ve asıl adlarına istisnasız yer verilir. Şairlerin doğum yerleri belirtilmekle beraber, bilginin veriliş şekline dolaylı bu yer adının şairin doğum yeri mi yoksa yaşayıp şairlikte ün kazandığı yer mi olduğu açık değildir. İslami geleneğe uygun olarak tezkire türünden eserlerde, şairlerin kimliklerini tespit etmek amacıyla soyları hakkında ayrıntılı bilgi verilir. Yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde şiirleriyle meşhur olup bu türden eserlerde yer almaya hak kazandıkları için şairlerin doğum tarihleri, tezkirelerde kaydedilmez. Bununla beraber ölüm tarihleri ve yerleri ayrıntılı bir şekilde verilir. Eğitim aldıkları başlıca hocaların isimlerinin kaydedilmesi ise şairlerin eğitim düzeyleriyle ilgili bilgiler verir. Tezkirelerde şairlerin iş ve meslek hayatlarıyla ilgili bilgiler de çoğu kez yüzeyseldir. Her şairin tek bir görevinden bahsedilir. Şahsiyet ve fiziksel görünüşle ilgili ifadeler de çoğu kez gerçeği yansıtmaz. Tezkirelerde, şairlerin hayatlarıyla ilgili biyografik bilgilerin yanı sıra hatıraların da kaydedildiği, biyografisi yazılan şairin eserlerinin olabildiğince geniş bir listesinin verildiği görülür. Şair tezkirelerinde, biyografisi yazılan şairin divanından ya da çeşitli şiir mecmualarında yer alan şiirlerinden seçilen örnekler de verilir (Robinson, 1999: 134-145).

Şair tezkireleri, şairlerin biyografilerine olduğu kadar şiirlerine ve sanatkârlıklarıyla ilgili çeşitli değerlendirmelere ulaşmakta da önemli görevler üstlenir. Bununla beraber, şair tezkirelerinde ismi kaydedilmeyen ya da hayatı ve edebî kişiliği hakkında ayrıntılı bilgi bulunmayan şairlerin biyografik bilgileri için eserleri ayrı bir önem taşır (Okuyucu, 2004: 161). Bu çalışmamızın konusu da şair tezkirelerinde hakkında bilgi bulunmayan Ömer isimli bir şairdir.

2. İNCELEME

Bu başlık altında Ömer’in tarihî ve edebî kişiliği iki alt başlık hâlinde değerlendirilecektir.

2. 1. Ömer’in Tarihî Kişiliği

Şair tezkirelerinden tespit ettiğimiz ve klâsik Türk edebiyatı geleneği içerisinde değerlendirebileceğimiz Ömer ismiyle kayıtlı şairler; Hayâlî-zâde Ömer Beg (Solmaz, 2005: 175-176; Kutluk, 1989: II/ 695-698; Kutluk, 1997: 186; Açıkgöz, 2017: 245), Nasuh Paşa-zâde Ömer Beg (Abdülkadiroğlu, 1999: 283-284), Dilâver Ağa-zâde Ömer Efendi (Erdem, 1994: 232-233), Rûhî mahlasını kullanan Ömer Çelebi (Açıkgöz, 2017:168; Zavotçu, 2009: 240), Meylî mahlasını kullanan Ömer (Açıkgöz, 2017:304), Nef’î mahlasını kullanan Erzurumlu Ömer Bey (Açıkgöz, 2017: 319), Nüzhet mahlasını kullanan Ömer Efendi (Kılıç, 2017: 303), Râsim

mahlasını kullanan Ferecikli Ömer Efendi (Çınarcı, 2019: 50; Çiftçi, 2017: 150), Şeyh Ömer Semâhat Efendi (Çiftçi, 2017: 253), Ömer Zarîfî Efendi (Çiftçi, 2017: 315), Ömer Fâ'ik Efendi (Çiftçi, 2017: 377) ve Ömer Lûtfî Efendi (Çiftçi, 2017: 429)'dir. Çalışmamıza konu olan şair Ömer hakkında şair tezkirelerinde bilgi bulunmamaktadır. Bugün, onun hayatı ve sanat anlayışı hakkında elimizdeki tek kaynak Bahtiyâr-nâme ismini verdiği mesnevisidir. Söz konusu mesnevinin tek nüshası İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi 1022 numarada kayıtlıdır.¹ Şair, eserinin çeşitli bölümlerinde kendisiyle ilgili bilgilere yer verir. Kendisini dua sahibi olarak nitelendirir ve adının Ömer olduğunu söyler.

Ben du'âlu kim adum-durur 'Ömer
Dün ü gün Hâk'dan cânım rahmet umar (b. 102)

Şairin doğum yeri ve tarihi hakkında bilgiye sahip değiliz. Ömer, eserinde Yahya Bey isminde bir kişinin oğlu olduğunu, ailesinin ise Mîr-i 'alem olarak tanındığını açıkça ifade eder.

Atam adı Yahyâ Beg oldı 'ayân
Ceddüm adı Mîr-i 'alem nâm nişân (b. 103)

Ömer, ailesinin din ve utanma sahibi olduğunu, rıyasız bir şekilde Tanrı'nın seçkin kulları arasında yer aldıklarını kaydeder. Ailesi de temiz bir soya sahiptir. Dünyada geçimliklerini temiz bir şekilde kazandıkları gibi öldükleri zaman da meskenlerini temiz bir hâle getirmişlerdir. Ömer, dünyaya gelmesine sebep olan ailesinin ruhunun şad olmasını, Tanrı'nın onları cehennem ateşinden kurtarmasını diler.

Bunlara menşûb idi dîn ü hayâ
Tanrı'nuñ hâş kullarıydı bî-riyâ

Bunlar idi pâk aşl u hem neseb
Geldüğüme oldılar bunlar sebeb

Dünyede dirliklerin pâk itdiler
Ölcek meskenlerin pâk itdiler

Hâk bularuñ rûhını şâd eylesün
Cânlarını oddan âzâd eylesün (b. 104-107)

Ömer, aile efradının vefat etmelerinin ardından bir haftada adlarının unutulduğunu söyler. Onların dünyaya ne getirip ne götördüklerini bilir. Bir süre şaşkınlık içerisinde kalır. Daha sonra gönlüne gizli bir sevda düşer. Dostlarının kendisini hayırla anması için bir kitap yazmayı, kuş dilini sanatla söylemeyi ister.

Bu sarâydan çünkü bunlar göçdiler
İşbu fânî şerbetinden içdiler

Unudıldı adları bir haftada
Söylenilmez oldı bilişe yede

Çünkü bildüm bunları ne itdiler
Ne getürdiler ne alup gitdiler

İşbu hayret üzre kaldum bir zamân
Gönlüme düşdi bu sevdâ-yı nihân

Didüm imdi ne ola 'aceb bağa
Kim yarânlar hayr-ıla adum ağa

Bâri didüm bir kitâb eyleyeyin
Şan'at-ıla kuş dilin söyleyeyin (b. 108-113)

Şairin aldığı eğitim, yaşadığı yer ve mesleği hakkında da bilgi sahibi değiliz. Ancak şairin eserinden, onun dilin yanı sıra aruz ve belagât ilimlerine de hâkim olduğu anlaşılmaktadır.

¹ Çalışmamızda Ömer'in Bahtiyâr-nâme adlı mesnevisinden verilen örnek beyitlerin numaraları, kısa süre içerisinde geniş bir incelemeyle birlikte neşredebileceğimiz çalışmadaki beyit numaralarıdır.

Çocukluğunda, çok mutlu bir dönem geçirmiş olan Ömer, eserinde hasbihal yoluyla kendisine bu dünyaya ne bağladığını, ondan ne umduğunu, bu dünyaya gelişine neyin sebep olduğunu, genç delikanlı olduğu günlerde Tanrı'nın emrinde ne yaptığını sorar.

Sen ne bağladuñ bu dünyâyâ 'Ömer
Yâhu cânuñ bu cihândan ne umar

Dünyeye geldüñ 'ademden ne sebeb
Kılduñ oğlanlık deminde çok tarâb

Geçdi oğlanlık buğur oldun yigit
Ol Hâk emrinde ne kılduñ bir eyit (b. 958-960)

Şairin eserini kaleme aldığı dönemde yirmi yedi yaşında olduğunu kendi ifadelerinden anlıyoruz.

Bu yigirmi yidi yıl 'ömri sürüp
Dünyede ıssı ve şovuklar görüp (b. 961)

Ömer, gelip geçici ömrünü yok yere harcadığını, otuz yaşına gelmeden yaşlandığını, bu dünyada hayırlı bir iş işlemediğini söyleyerek Tanrı'nın huzurunda ne söyleyeceğini kendisine sorar. Defterinde hiç sevabı olmadığı için orada başını aşağıya indireceğini söyler.

Nâzenîn 'ömri ki sen kılduñ telef
Dağı otuz olmadın oldun hâref

Bir hayr iş işlemedüñ bunda sen
Varıcağ nedür diyesin anda sen

Çün diye "İkrâ" kitâbuñ iy fülân
Baş aşağı kılasın sen anda hemân

Ne dil-ile viresin anda cevâb
Çünkü dîvânunda yokdur hiç şevâb

Aç gözüñi hayra meşgûl ol bu dem
Varlık adın giderüp eyle 'adem (b. 962-966)

Ömer, isteklerle çevrelendiğini söyleyerek Tanrı'dan Hz. Muhammed'in şefaatiyle kendisini bağışlamasını diler.

Yohsa senden yok-durur 'ilm ü 'amel
Dört yanuñ almış-durur tûl u emel

İy Hudâvendâ senüñ fañluñ cihân
Kudretüñde zerredür her dü cihân

Sağa yüz urduğ ki Rahmân'dur aduñ
Hem bize "lâ-taknetu" eyit didüñ

Rahmetüñden derdüme kılğıl devâ
Sen Kerîm'sin hâcetüm eyle revâ

Ol Muhammed yüzi şuyına beni
Sen bağışla iy Kādîm ü iy Gânî

Bizden olsun aña yüz biñ kez selâm
Kim anı anmak-durur hayru'l-kelâm (b. 967-972)

Ömer, riyakâr olmadığını, gece gündüz bir güzel sevgiliye ulaşmak istediğini söyler.

‘Ömer eydür ben saluṣḫık bilmezem
Dün ü gün bir ḥûb dildâr isterem (b. 1289)

Ömür gelip geçicidir. Ancak şair, sevgilinin huzurunu yeterince görememiştir.

‘Ömer eydür ‘ömr dahı uş geçer
Biz toynca görmedük yâr ḥazretin (b. 1757)

Şair, kendisini Tanrı’yı özleyen kişilerden olarak kabul eder. Sevdiğine sağ ve sıkıntısız bir şekilde erişmek için dua eder.

Yâ İlâhî bu ‘Ömer müştâḫ-ı sen
İrgür ol maḥbûbıba şağ u esen (b. 1810)

Şair, kıskanç ve kendisine faydası olmadığı hâlde kıskançlık sebebiyle karşısındakinin sahip olduğu nimetten mahrum kalmasını isteyen kişilerin tehlikesinden kendisini koruması için Tanrı’ya dua eder.

‘Ömer’e sen yâ İlâhe’l-‘âlemîn
Buḥl ehlinden ḥasedden kıl emîn (b. 1410)

Ömer, malının ve sabrının olmadığını söyler. Yol bilmediği için de gidememektedir.

Mâlî yokdur şabrı yokdur n’eylesün
Yol dahı bilmez ki gide bu ‘Ömer (b. 1492)

Eserinde şair, insanın sabırlı olmasını, hiçbir konuda acele etmemesini vurgular. Bu konuda, kendisine öğütler de verir. Acele ile olan işin mecaz olacağını söyleyip sabretmesini öğütler.

İy ‘Ömer bu öğüdi göñlünde yaz
İvmek-ile olan iş olur mecâz

İvmek-ile olan iş olur ḥarâc
Şabr kıl “eş-şabru mifrâḥu’l-ferec” (b. 1551-1552)

Şair, bu dünyada yararlı işler yapmasını ve davranışlarda bulunmasını da kendisine öğütler. Kişinin işlediği iyi ve kötü işler bilinir. Kişi, bu hâl üzere hatırlanır. Bu davranışlar, ona gelecektir. Kişi, verdiğini alacaktır.

İy ‘Ömer ḥayr eyleyigör dünyede
Eyü yavuz bilişe vü hem yede

Kim girü saña hemân ol gelirser
Ne virürse kişi anı alısar (b. 1684-1685)

Ömer, kendisine, nefsinin yok etmesini canının dar ağacına asmasını tavsiye eder. Bir iyi davranış, bin olacak ve sonunda davranışın sahibinin önüne gelecektir.

Eylük eyle iy ‘Ömer sen dahı var
Kendüligün yok kılup cânunı dar

Kim ki eylük kılur-ısa biñ ola
‘Âkıbet bir gün saña karşı gele (b. 1990-1991)

Şair, Tanrı’dan kendisini gece gündüz iyi davranışlarda bulunan kişilere yol arkadaşı yapmasını ister. Kendi gibi olanları kötülerden koruması için dua eder. Tanrı’ya bağışlayıcılığıyla bu duayı kabul etmesi için yakarır.

‘Ömer’i sen iy Kerîm-i Kirdigâr
Eyülere yoldaş it leyl ü nehâr

Yatlulardan sen şakın iy Ḥaḫ bizi
Raḥmetünden sen ḳabûl it bu sözi (b. 2249-2250)

Ömer, bütün varlığıyla Tanrı’nın takdirine dalmıştır.

Bu ‘Ömer’ün ol Çalap taḳdîrine
Küllî müstağraḫ-durur içi taşu (b. 2314)

Ömer'e göre kendisini haberli isteyen Amr'a ve Zeyd'e bakmamalıdır. Bu açıdan şairin klâsik İslam fıkhnının iki kahramanını edebî öge olarak kullanması dikkat çeker.

İy 'Ömer 'Amr'a vü Zeyd'e bakmaya
Kendüzini dâyim âgâh isteyen (b. 2069)

Şairin nerede ve ne zaman vefat ettiği bilgisinden de mahrumuz.

2.2. Eseri, Sanatı ve Şiir Anlayışı

Ömer'in bugün için bilinen tek eseri Bahtiyâr-nâme adlı mesnevisidir. Kaynak itibarıyla günümüze Arapça tercümesiyle Arapça'dan Farsça'ya yapılan tercümelerinden bazıları gelebilen ve klâsik Türk edebiyatında mensur örnekleri de olan bu eserin XIV. asırda Anadolu sahasında Pir Mahmûd b. Pir 'Alî tarafından da kaleme alındığı bilinir (Çelebioğlu, 1999: 96-98). Eser, çerçeve hikâye içerisinde birbirine bağlı olarak anlatılan on küçük hikâyeden oluşan bir mesnevidir (Tokmak, 1994: IV/ 524-525). Eserin konusu kısaca şu şekilde özetlenebilir:

Sistan ülkesinin adaletiyle ün bulmuş aynı zamanda cömert olan hükümdarı Âzâdebaht, sipehsalarının kızına âşık olup onunla evlenir. Sipehsalar ise bu evliliğe razı olmadığından askerlerini toplayarak saraya yürür. Bunun üzerine Âzâdebaht, eşini alarak saraydan kaçır. Yolda bir çocukları olur. Ancak çocuklarını bir kuyu kenarında bırakmak zorunda kalırlar. Bu çocuğu, haramiler bulur. Ona Hudâdâd adını verirler. Hudâdâd, onların yanında büyür ve yetenekli bir harami olur. Bu sırada, Âzâdebaht, Kirmân şahının da yardımıyla sipehsaları yenerek tekrar tahta çıkar. Sistan hükümdarının huzuruna mal satmak amacıyla gelen Hudâdâd, hükümdar tarafından alıkonur. Hükümdar, onun adını Bahtiyâr'a çevirir ve kendisine devlet görevi verir. Bu sırada hükümdarın vezirleri, Bahtiyâr'ın devlet görevindeki bu yükselişini kıskanırlar. Bir gün Bahtiyâr, sarhoşluk hâli sırasında hareme girer ve hükümdarın tahtı üzerinde uyuyakalır. Âzâdebaht, sabah vakti bu durumu görür. Vezirlerin de kışkırtmalarıyla önce onun asılmasını emreder. Eserin sonraki kısımlarında Bahtiyâr, her gün içinde bulundukları durum ve yaptıkları konuşmalara örnek olarak hükümdara bir hikâye anlatır. Günün sonunda hükümdar, Bahtiyâr'ın zindana götürülmesini emreder. Eserin sonunda Âzâdebaht, Bahtiyâr'ın kendi oğlu olduğunu öğrenir.

Ömer, on bölüm hâlinde kaleme aldığı ve Bahtiyâr-nâme ismini verdiği eserini kutlu hikâye olarak nitelendirir. Bu hikâyeyi anarak gönlünü mutlu etmiştir.

Bu mübârek kışsa kim yâd eyledüm
Aduñ-ıla dilümi şâd eyledüm (b. 30)

Tanrı'dan şiir söyleyebilmesi için gönlünün bağıni kendisinden uzaklaştırmasını ister. Böylece söz bahçesinde gül ve reyhan çiçekleri dikebilecektir.

Ger dilüm bağıni şeşersen dürdüğüm
Söz bağında ben gül ü reyhan dikem (b. 33)

Ömer, dünyada kendisinden sonra kalacak bir eser yazmayı ister. Kendisinden önce yazılmış hikâyeleri araştırır. Bu sırada, yazma bir eser içerisinde Bahtiyâr-nâme hikâyesini bulur. Anlamıyla kendisini âşık eder. Şair, bu hikâyeyi şiir olarak kaleme almayı düşünür. Bir zaman bu sıkıntı içerisinde kalır. Eserde, açıkça ifade edilmemekle beraber mükâşefe hâlindeyken bir dost, gelip kendisinden nazımla bir eser yazmasını ister. Ömer, Bahtiyâr-nâme'yi böyle bir yönlendirme ile kaleme alır.

Diledüm kim ben düzem bir hûş kitâb
Ol okındukça ola başa şevâb

Düni gün bir dâsitân ister-idüm
Söylemege gülsitân ister-idüm

İstedüm çok bu cihânun kışşasın
Çok yidüm hem bu zamânun guşşasın

Seyr iderken nüshada buldum bunu
Ma'nisiyle 'âşık eyledüm beni

Diledüm kim bunı nazm idüp düzem
Ger gücüm yiterse altunlar ezem

Bir zamân kendüzüme renc eyledüm
Âhîret azuğıçun genc eyledüm

İşbu fikr-ile ben oturmuş-ıdum
Gönlüme endişe getürmüş-idüm

Nâ-gehân gördüm ki bir yârı tamâm
Kıpudan girdi başa virdi selâm

Kendü lutfından çok ikrâm eyledi
Geçdi bülbül gibi başa söyledi

Eydür iy yâr bir kitâb eyleseñe
Söylemek vaktun-durur söyleseñe (b. 117-126)

Ömer, aşk ile bu defterden bir sayfa açtığını, aşk ile bu kitaptan ders aldığını ifade eder. Çünkü bu dünyanın öncesi aşk ile bina kılınmıştır. Âdem ve Havvâ, aşk üstatlarıdır.

‘İşk-ıla açdum bu defterden varak
Bu kitâbdan ‘ışk-ıla aldum sebak

Kim bu cihân öñi ‘ışk bünyâdudur
Âdem ü Havvâ [kim]’ışk üstâdudur (b. 145-146)

Şair, eserinde sanat anlayışıyla ilgili bilgiler de verir. Söz konusu mükâşefe sırasında gördüğü dost, Ömer’in şiir meydanında adının hızlı olduğunu, fesahat ile birlikte şairlik kuvvetinin bir kitap yazmak için yeterli olacağını söyler.

Şi’r meydânında yügrükdür adun
Bu feşâhat birle yiter kuvvetün (b. 127)

Eğer söz bilen kişi, sessiz durup söylemezse onun sahip olduğu değeri hiç kimse bilemez.

Söz bilen çün dek durup hâmûş ola
Anı ne kişi-durur kim ne bile (b. 135)

Ömer, kitabında zalimi övmediğini ve mahlas kullanmadığını ifade eder.

Medh idüp ne zâlim adın söyledüm
Ne kitâbumı tağallüş eyledüm (b. 82)

Şairin eserinde, söz kelimesini şiir karşılığında kullandığı görülür. Bu açıdan şair, sözün nasıl söylenmesi gerektiği hakkındaki görüşlerini de ifade eder. Şaire göre söz; kısa, öz ve daha önce söylenmemiş olmalıdır. Bir sözü bin defa söylemek cahilliktendir. Söz ehli olanlar ise bin sözü bir kerede söylerler. Sözü çok söyleyenler yanılırlar. Sözü eksik söyleyenler ise çok anılırlar. Kişi, sözü kıymetini bilenlerin önüne hızlıca götürmelidir. Sözün kıymetini bilmeyenlerin önünden ise hızlıca uzaklaştırmalıdır.

Kim sözün yegrek-durur azı özi
Tâze vü ter söylemek gerek sözi

Bir sözi biñ söylemek cehlen-du[rur]
Biñ sözi bir söylemek ehlen-du[rur]

Hem sözi çok söyleyenler yanılır
Sözi kemter söyleyen çok anılır

Söz bilenlerün öñine ter götür
Bilmeyenlerün öñinden per götür (b. 185-188)

3. SONUÇ

Klasik Türk edebiyatında şair tezkireleri, içerdikleri biyografik bilgilerle edebiyat tarihi araştırmacılarının birincil kaynakları durumundadır. Bununla beraber tezkirelerde isimleri kayıtlı olmadığı hâlde bugün yazma eser kütüphanelerinde müstakil olarak eserleri kayıtlı bulunan ya da çeşitli yazma külliyatları içerisinde eserlerine tesadüfen rastladığımız şairler de bulunmaktadır. Bu şairlerin biyografilerini edebiyat tarihine kazandırabilmenin yanı sıra onların sanat ve edebiyat kabullerindeki temel eğilimleri belirleyebilmek de eserleriyle mümkün olmaktadır. Bu çalışmamıza konu olan Ömer de şair tezkirelerinde hayatı ve sanatı hakkında bilgi bulunmayan şairlerdendir. Ömer, eserinde ailesinin yanı sıra sanat ve edebiyat kabulleriyle ilgili bilgiler de verir. Bu bilgiler, şairin tarihî kişiliğini her yönüyle aydınlatacak kadar ayrıntılı değildir. Bununla beraber o, kaleme almış olduğu 2429 beyitlik mesnevisiyle edebiyat tarihimizde ismi unutulmayı hak etmeyen şairlerdendir.

KAYNAKÇA

Abdülkadiroğlu, Abdülkerim, (1999), *İsmail Belig Nuhbetü'l-âsâr Lî-Zeyli Zübtedü'l-eş'âr*, Ankara, AKM Yayınları.

Açıkgöz, Namık, (2017), *Riyâzî Muhammed Efendi Riyâzü's-şu'ârâ (Tezkiretü's-şu'ârâ)*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı e.kitap projesi. (Erişim tarihi: 3.10.2021).

Adivar, Adnan, (1952), “Tarih ve Biyografi”, *Tarih Dergisi*, C. 2, S: 3-4, s. 2.

Çelebioğlu, Amil, (1999), *Türk Edebiyatında Mesnevi (XV. yy. 'a Kadar)*, İstanbul, Kitabevi.

Çınarcı, Mehmet Nuri, (2019), *Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey Tezkiretü's-şu'ârâ*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı e.kitap projesi. (Erişim tarihi: 3.10.2021).

Çiftçi, Ömer, (2017), *Fatîn Dâvûd Hâtimetü'l-eş'âr (Fatîn Tezkiresi)*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı e.kitap projesi. (Erişim tarihi: 3.10.2021).

Erdem, Sadık, (1994), *Râmiz ve Âdâb-ı Zuraî'sı (İnceleme-Tenkitli Metin-İndeks-Sözlük)*, Ankara, AKM Yayınları.

Ertem, Rekin-İsa Kocakaplan, (2012), *Üniversitelerde Türk Dili ve Kompozisyon*, İstanbul, Kesit Yayınları.

İpekten, Haluk, (1988), *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuara Tezkireleri*, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.

İsen, Mustafa, (1997-a), “XVI. Asır Sonuna Kadar Osmanlılarda Biyografi Geleneği”, *Ötelerden Bir Ses: Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Ankara, Akçağ Yayınları, s. 1-27.

İsen, Mustafa, (1997-b), “Tezkire”, *Ötelerden Bir Ses: Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Ankara, Akçağ Yayınları, s. 28-36.

Karaalioğlu, Seyit Kemal, (Trhsz.), *Sözlü/ Yazılı Kompozisyon Konuşmak ve Yazmak Sanatı*, 28. bs., İstanbul, İnkılap Kitabevi.

Kılıç, Filiz, (2017), *Şefkat Tezkiresi (Tezkire-i Şu'ârâ-yı Şefkat-i Bağdâdi)*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı e.kitap projesi. (Erişim tarihi: 3.10.2021).

Kutluk, İbrahim, (1989), *Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiretü's-şu'ârâ*, C. 2, Ankara, TTK Yayınları.

Kutluk, İbrahim, (1997), *Beyânî Mustafa Bin Carullah Tezkiretü's-şu'ârâ*, Ankara, TTK Yayınları.

Okuyucu, Cihan, (2004), *Divan Edebiyatı Estetiği*, İstanbul, L&M Yayınları.

Özdemir, Emin, (2012), *Anlatım Sanatı*, 17. bs., Ankara, Bilgi Yayınevi.

Robinson, James Stewart, (1997), “Osmanlı Şair Biyografileri”, *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Edt. ve Çev.: Mehmet Kalpaklı, İstanbul, YKY.

Solmaz, Süleyman, (2005), *Ahdî'nin Gülşen-i Şu'ârâsı (İnceleme-Metin)*, Ankara, AKM Yayınları.

Tokmak, Naci A., (1991), “Bahtiyâr-nâme”, *DİA*, C. 4, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, s. 524-525.

Zavotçu, Gencay, (2009), *Rıza Tezkiresi (İnceleme-Metin)*, İstanbul, Sahhaflar Kitap Sarayı.